

Hazai erdőkárok – 2011

A 2011. évi erdőgazdasági károk nagysága az előző évihez hasonló, csupán 4%-kal csökkentek, összesen 124 390 ha kártételt jelentettek a gazdálkodók, melynek 63%-a biotikus (78 874 ha) és 37%-a abiotikus (45 516 ha) volt (1. ábra). Ebben az esztendőben a biotikus károk 14%-kal csökkentek, ezen belül mind a rovarok, mind a gombák okozta károk, valamint az egyéb biotikus károk nagysága is az előző évihez képest csökkent, különösen a gombák okozta károk, melyek nagysága kb. felére mérséklődött. Az abiotikus károk a tavalyi évhez képest 19%-kal nőttek, elsősorban a fagykároknak köszönhetően, közel 30 000 ha-ról jeleztek fagy okozta károkat. Emellett a csapadékos 2010-es év után 2011-ben újra több ezer hektáron jelentkeztek aszálykárok is. A biotikus károsítások közül a rovarok okozta kár 45 367 ha-on (57%), a gombák által okozott fertőzés 9315 ha-on (12%), az egyéb biotikus kár (ide soroljuk az egyéb károsítókat, a vadkárokat, a növényi károsítókat, valamint a fapusztulásokat) 24 192 ha-on (31%) fordult elő. Ebben a feldolgozásban csak azok a kártevők, kórokozók és károk jelennek meg, amelyek legalább 500 ha-on okoztak károkat. Ezen túl ismertetünk két erdővédelmi újdonságot, valamint felhívjuk a figyelmet az erdővédelmi jelzőlap küldési rendszerének változására.

Erdővédelmi Prognózist az ERTI Erdővédelmi Osztálya 1962 óta ad ki, a komplex Erdővédelmi Figyelő-Jelzőszolgálati Rendszer adataira támaszkodva. Az utóbbi időben sajnos anyagi okok miatt nem jelent meg könyv alakban a prognózis, de az érdeklődők az eddigiekhez hasonló anyagot megtalálják, illetve le is tölthetik az ERTI (www.erti.hu), valamint az NÉBIH Erdészeti Igazgatóságának (www.mgszh.gov.hu) honlapjáról.

A 2011. évi károsítások összesítését túlnyomórészt idén is az erdőgazdálkodók által küldött Erdővédelmi Jelzőlapok értékelése alapján állítottuk össze, melyeket évente 4 alkalommal minden olyan erdőgazdálkodónak el kellett küldenie, aki 200 ha-nál nagyobb erdőterülettel rendelkezett. A jelzőlapon a gazdálkodó megnevezte a károsítót (kórokozót), az érintett területet, a károsítás mértékét (gyenge/közepes/erős), valamint adatot szolgáltatott az esetleges védekezés területéről és módjáról.

Az erdészeti hatóság – az ERTI-vel együttműködésben – eleget téve az erdőtvény vonatkozó rendelkezésének, az Erdővédelmi Mérő és Megfigyelőrendszer alrendszerként 2012-ben elindította az Országos Erdőkár Nyilvántartási Rendszert. Az ehhez kapcsolódó új dokumentum az „Erdővédelmi kárbejelentő lap” (1. kép), melyet minden jogosult szakembernek évente négy alkalommal kell megküldenie az erdészeti hatóság számára.

Az erdészek és a társadalom számára egyaránt kiemelt jelentőségű a magyar erdők egészségi állapota, amelyről az elmúlt pár évtizedben az úgynevezett „Erdővédelmi jelzőlapokon” szolgáltatott információt az erdőgazdálkodók. Amíg azonban ez a rendszer az erdőgazdálkodóknak csak egy körétől – 200 ha-t meghaladó erdőterület felett – várta el az adatszolgáltatást, addig az OENyR valamennyi jogosult erdészeti szakemberrel státtusszal bíró szakembertől várja az általuk kezelt erdők egészségi állapotáról szóló jelentést, évente négy alkalommal. Az adatszolgáltatás bizonylata az „Erdővédelmi Kárbejelentő lap”, befogadja az erdészeti hatóság. Az OENyR lehetővé teszi a pontosabb erdővédelmi prognózis készítését, és 2013-tól kizárólagos

alapját képezi az Országos Statisztikai Adatgyűjtő Program (OSAP) felé való erdővédelmi információ-szolgáltatásnak is. Az OENyR elindításával az erdővédelmi jelzőlapon adatszolgáltatás tehát 2013-tól megszűnik, ugyanakkor a 2012 még átmeneti év lesz. Mivel az OSAP jogszabály egy évvel korábban határozza meg az adatszolgáltatás adott évre vonatkozó előírásait, ezért a 2012. évben – elvben – még az erdőgazdálkodók felé is fennáll a korábbi kötelezettség. Ezt a kötelezettséget azonban az OENyR adatszolgáltatási nyomtatványának, az „Erdővédelmi kárbejelentő lapnak” a kitöltésével és beküldésével is teljesíteni lehet. Amennyiben a szakemberrel által egy adott kár bejelentésre került, akkor a gazdálkodó felé fennálló – ugyanarra a káreseményre vonatkozó – OSAP-os kötelezettség is teljesítettnek tekintendő. A szakemberrel az „Erdővédelmi kárbejelentő lapok” nyomtatott és fűzött tömbjét az NÉBIH Erdészeti Igazgatóságán, valamint a megyei kormányhivatalok erdészeti igazgatóságain veheti át. Egyéb adatszolgáltatók a www.mgszh.gov.hu/nyomtatványok oldalról tölthetik le a kárbejelentő nyomtatványt.

Biotikus károk

Rovarok okozta károk

Az átlagos rovarkárhoz (55 565 ha) viszonyítva 2011-ben átlag alatti területen jelentek meg rovarkárok.

A levéltetvek (*Aphidoidea*) kártételi területe 2011-ben az előző évi területhez képest mintegy 50%-kal, 1206 ha-ra nő-

Erdővédelmi kárbejelentő lap

Az aktuális negyedében a szakirányított erdőrészekben nem észleltem erdőkárt. Jelen bejelentő lap „0”-ás bejelentő:

A bejelentő személy kódja, neve: Belső kód: Jelenlét:

negyedév A bejelentő címe: Jogi státusz: Helyi szervezet Egyéb:

S o r t	Helység, Tag, Részlet vagy GPS koordináta (EOV)	Fajta	Károsítás		Érintett terület		Érintett fafajta (m ²)	Észlelés (hó, nap)	Védekezés		Jel (ZP/II)
			Károsítás kód	Kár mérték (%)	Érintett terület (ha)	Módo			Állapota (TV)		
1											
2											
3											
4											
5											
6											
7											
8											
9											
10											
11											
12											
13											
14											
15											
16											
17											
18											

* A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. Törvény 3. §-ában foglaltak alapján hozzájárulok ahhoz, hogy telefonszámomat és e-mail címet az erdészeti hatóság a velem való közvetlen kapcsolattartáshoz jelen hozzájárulásom irásában történő visszavonásig kezelje.

MEGJEJEGYZÉS:

Kelt: Bejelentő személy aláírása

1. kép: Erdővédelmi kárbejelentő lap

¹ Erdészeti Tudományos Intézet
² NÉBIH Erdészeti Igazgatóság

vekedett, melynek csupán 9%-a volt erős fokozatú. A nagy nyárfacincér (*Saperda carcharias*) kártételi területe az előző évihez képest 15%-kal csökkent, kártétele 909 ha-on alakult ki. 2011-ben a tölgyesekben jó makktermés volt az országban. Ennek megfelelően a makkormányosok (*Curculio* spp.) és makkmolyok (*Cydia* spp.) által okozott károsítás 12 998 ha-on jelentkezett. Ez a '60-as évek óta észlelt 2. legnagyobb kárterület. Ebből 28% erős fokozatú, 35% közepes, 37% gyenge fokozatú volt. A cserbogárpajorok kárait 987 ha-ról jelezték, a károk 32%-a erős, 33%-a közepes és 35%-a gyenge volt. A májusi cserbogár (*Melolontha melolontha*) VI. törzse, valamint az erdei cserbogár (*Melolontha hippocastani*) imágói 9948 ha-on fordultak elő, ennek mintegy 70%-án okoztak károkat. Dél-Dunántúlon több ezer hektáron komoly károk alakultak ki. A szúk (*Scolytidae*) kártételével érintett terület az előző évihez képest néhány százalékkal nőtt, 950 ha-on alakultak ki káraik, a fertőzés kb. fele erős volt.

Az araszoló fajok (*Geometridae*) együttes kártételi területe a tavalyi 3/4-ére csökkent, 2226 ha-on alakultak ki káraik, melyeknek csak 16%-a volt közepes vagy erős. Az akác hólyagosmoly (*Parectopa robinella*) kártételi területe 2265 ha-ra, kisebb mértékben csökkent. Az akáclevél-aknázómoly (*Phyllonorycter robinella*) kártételét a tavalyinál több mint 50%-kal nagyobb területről, 2927 ha-ról jelezték. Az aranyfarú szövő (*Euproctis chrysorrhoea* – 2. kép) károsítási területe több mint 2-szeresére, 1018 ha-ra nőtt. Míg 2010-ben csupán kis területről jelezték a gyapjaslepke (*Lymantria dispar*) kárait, addig 2011-ben már 3347 ha-ról. A károk 85%-a gyenge fokozatú volt, de megjelentek erős károk is. Az erdészeti fénycsapdák viszonylag kis számban fogták példányait, de Dél-Dunántúlon az egyik csapdában közel 200 példányt fogott a csapda. A beérkezett jelző-

lapok alapján a petecsomóval fertőzött terület a tavalyihoz képest is erőteljesen, több mint 50%-kal, 5082 ha-ra növekedett, melynek 14%-a már közepes, ill. erős fokozatú volt. A petecsomó-fertőzöttségi és rágáskaradatok azt mutatják, hogy 2012-ben már kiterjedt rágáskárokra kell számítani, különösen a Dél-Dunántúlon. Amennyiben folytatódik a 2011-es aszályos időjárás, 1-2 éven belül újabb gradáció veheti kezdetét. A tölgy búcsújáró lepke (*Thaumetopoea processionea*) kártétele 2011-ben az előző évihez képest kismértékben, 1858 ha-ra csökkent, a károk kizárólag gyenge fokozatúak voltak. A tölgyilonca (*Tortrix viridana*) és más sodrómolyok kártételi területe az előző évi 2/3-ára, 1046 ha-ra csökkent, a károk 95%-a gyenge volt.

Vad okozta károk

A vad okozta károk az elmúlt évhez viszonyítva hasonló területen, 18 833 ha-on jelentkeztek. Ezen belül a nyári vadkár (4035 ha) csökkent, a téli vadkár (14 798 ha) területe kicsit nőtt.

Kórokozó gombák

A fenyő hajtáspusztító gombák (*Dothistroma septospora*, *Sclerophoma pithyophila* *Sphaeropsis sapinea*) tüneteit az előző évi terület kb. 1/3-án, 1336 ha-on észlelték. A károk 88%-a erős fokozatú volt. 2011-ben a nyár és fűz rozsdagombák (*Melampsora* spp.) által fertőzött terület az előző évi kb. 70%-a volt. A károk közel 60%-a közepes vagy erős fokozatú volt. A tölgylisztharmat (*Microspora albitoides*) kártételi területe 2011-ben a száraz időjárásnak köszönhetően mintegy felére, 5424 ha-ra csökkent. Ennek 31%-a gyenge, 43%-a közepes, 26%-a erős fokozatú volt.

Növényi károsítók

2011-ben a sárga és fehér fagyöngy (*Loranthus europaeus*, *Viscum album*) összesen 2783 ha-on okozott károkat.

Fapusztulások

A fapusztulással érintett területek nagysága némileg csökkent, összesen 2195 ha-ról jelentettek károkat. A fapusztulások közül kiemelendő a fenyőpusztulás, hiszen a tavalyi évhez hasonló területről, 1527 ha-ról jelezték.

Abiotikus károk

Az aszálykárok nagysága 2011-ben nagyon megnőtt a száraz időjárásnak köszönhetően, összesen 4650 ha-ról jelezték kisebb-nagyobb aszálykárokat. A károk közel 70%-a erős fokozatú volt. A hőtörésekkel érintett terület 3163 ha volt, ami az előző évi mintegy 10-szerese. Téli jégkár 478 ha-on alakult ki, melynek több mint fele erős fokozatú volt. 2011-ben a május eleji erős fagyok következtében 29 458 ha-ról jelezték fagykárokat, ami a 60-as évek eleje óta észlelt 2. legnagyobb kárterület. A károk 70%-a erős fokozatú volt. Nyári jégkár 274 ha-ról jelezték. Nyári vízkár mindössze 291 ha-on alakult ki. A tavalyi kiemelkedő kárterület után 2011-ben 6961 ha-ról jelezték széltörést és széldöntést. A károk 94%-a gyenge fokozatú volt.

Erdővédelmi újdonságok Amerikai lepkebabóca (*Metcalfa pruinosa*)

Észak-amerikai származású, egynemzedékes faj. A kifejlett rovar 5-8 mm hosszú, szárnyait háttétőszerűen csukja össze, megjelenése némileg molylepkére emlékeztet (3. kép). A testet és a szárnyakat viaszréteg fedi, ettől az állat megjelenése kissé kékes árnyalatú. Ősszel az ágakra, hajtásokra petézik, a peték telelnék át. A lárvák májusban kelnek ki, kifejletten 4-5 mm-esek, fehérek, viaszszálakkal és szemcsékkel fedettek. 2-3 hónap alatt fejlődnek ki. Az imágók kikelése után a lárvabőr még sokáig megmarad a levelek felületén (4. kép).

2. kép: *Euproctis chrysorrhoea* hernyója (Fotó: Csóka György)

3. kép: Amerikai lepkebabóca imágója (Fotó: Csóka György)

4. kép: Amerikai lepkekabóca kárképe és lárvabőre (Fotó: Csóka György)

Rendkívül polifág, 300-nál is több fás szárú tápnövénye ismert, de sok lágyszárún is megtalálták már. Európában először 1979-ben, Észak-Olaszországban, Magyarországon pedig 2004-ben Budapesten észlelték. Ma már az egész országban elterjedt, az Erdészeti Fénycsapda Hálózat csapdái közül is több (pl. Kecskemét, Sumony) fogja. Gyors elterjedésében a dísznövényszaporítóanyag szállítása játszhatott meghatározó szerepet. Mivel peteként telet, széthurcolása különösen könnyű. Legfeltűnőbb tünete a leveleken, hajtásokon megjelenő viaszos bevonat. A megtámadott részek deformálódnak, a kiválasztott mézharmaton korompenész telepszik meg, egyes hajtások el is pusztulhatnak. Megjelenése korábban városi díszfákra és díszcserjékre korlátozódott, 2011-ben azonban már a Pilisi Parkerdő Zrt. Budapesti Erdészetének szakemberei jelezték, hogy a főváros környéki erdőkben is megjelent, többek között akáccon, mezei szilen, gyalogakáccon, kései meggyen, ostorfán. Arborétumokban ezeken túl különböző tölgyfajokon is előfordul.

Terjeszkedése várhatóan folytatódni fog, és egyre gyakrabban fogunk vele ta-

lálkozni erdeinkben is. Széles tápnövénykörét alapul véve okkal feltételezhető, hogy számos erdei lombos fafajunkon is kifejlődhet, illetve tömegesen elszaporodva károkat is okozhat. Ezúton is kérjük a kollégákat, hogy erdőkben való esetleges megjelenését mielőbb jelezzék felénk.

Nemesnyárak baktériumos kéregbetegsége

Az utóbbi 2-3 évben jelentkezett ez az új típusú megbetegedés fiatalabb nemesnyár-állományokban. A tünetek a nyár folyamán jelennek meg a törzsön, intenzív nedvfolyás formájában. A kezdeti tünetek bárhol megjelenhetnek, akár a koronában vagy a törzs alsó felén. A folyás kezdetben fehér habos, majd a rátelepülő egyéb élőlények hatására elszíneződik (5. kép). A fertőzés nyomán a kéreg felpuhul, alatta a szíjács elhal és erjedésnek indul. Ennek eredményeként fehér, túrós massa keletkezik a kéreg alatt, amely igen erős savanyú szagot áraszt. Később, általában ősszel az elhalt kéreg hosszában felreped, kiszárad, megindul a kalluszosodás, de a seb méretei miatt teljesen behegedni nem képes.

A baktérium azonosítása 2011-ben megtörtént. A vizsgálatok alapján úgy tűnik, hogy egy új baktériumfajról van szó. A rokonsági kör és a gazdanövény alapján javasolt neve *Lonsdalea populi* sp. nov. E baktérium rokonfajait korábban a fűzön és tölgyeken azonosították, de nyárfajokról még nem mutatták ki

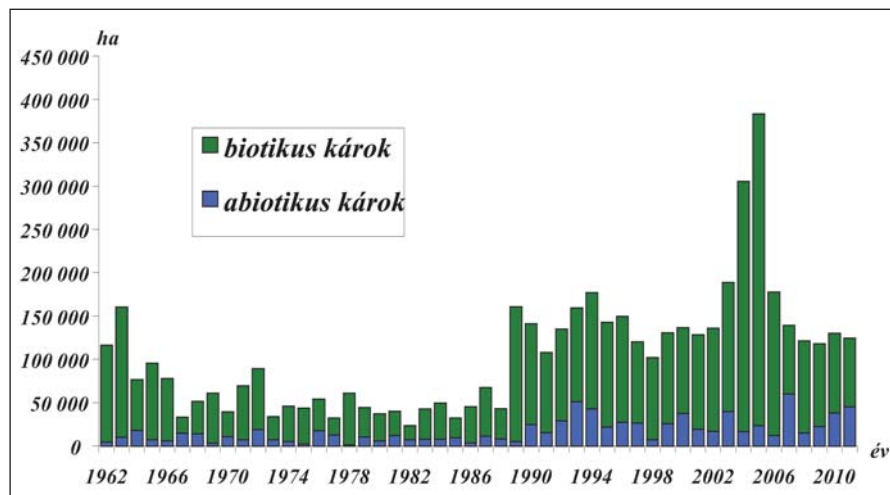
5. kép: Nemesnyár baktériumos kéregbetegségének tünete (Fotó: Koltay András)

korábban. A fertőzés menetéről és a kialakulását segítő tényezőkről egyelőre keveset tudunk, az ezzel kapcsolatos vizsgálatok megkezdődtek.

Jelenlegi ismereteink szerint eddig csak az ország középső területein okozott észlelhető tüneteket és kiterjedtebb károkat. A Koltay, Pannónia és az I 214 fajtákról sikerült eddig izolálni a kórokozót.

Összefoglalás

2011-ben az erdőkárok nagysága az átlagos értéket csak kismértékben haladta meg. Erdeink viszonylag jó egészségi állapotnak örvendenek, igazán erős és nagy, az átlagost jóval meghaladó biotikus kár nem alakult ki. Tavaly – ahogy az utóbbi évek során többször – az abiotikus károk szerepe ismét kiemelkedő volt. A látszólag megnyugtató helyzetet azonban inkább „vihár előtti csendnek” kell tekintenünk. A 2011-es év második felétől kezdődően nagyon jelentős csapadékhiány sújtja erdeinket is. Ha ez a kedvezőtlen állapot folytatódik, akkor közvetlen és közvetett kihatása akár már 2012-ben, illetve 2013-ban jelentős károk formájában jelentkezni fog. Egyrésztől jelentkeznek a már „megszokott” kártevők, kórokozók, köztük pl. a gyapjaslepke, amiről néhány évig megfeleldkezhettünk, de a jelek már most arra utalnak, hogy hamarosan számíthatunk újabb tömegszaporodására. Mellettük várhatóak újabb jövevényfajok és más, eddig kárt nem okozó, faunánkban régóta jelenlévő fajok térhódítása, tömeges fellépése.

1. ábra. Biotikus és abiotikus erdőkárok 1962. és 2011. között Magyarországon